

УПРАЖНЕНИЕ 3 ПО ДИСКРЕТНИ СТРУКТУРИ, КН2, ЗИМЕН СЕМЕСТЪР 2016-2017 г.

РЕЛАЦИИ

Казвайки “релация” без допълнителни уточнения, имаме предвид релация от вида $R \subseteq A \times A$. Казвайки “релация над A ”, имаме предвид, че A е множество, такова че $R \subseteq A \times A$. Когато казваме “крайна релация”, имаме предвид, че множеството, над което е релацията, е крайно. Казвайки “релация над декартовия квадрат $A \times A$ ” имаме предвид същото нещо, а именно, че $R \subseteq A \times A$; а **не** че $R \subseteq (A \times A) \times (A \times A)$. Фактът, че $a \in A$ и $b \in A$ са в релация бележим с “ $(a, b) \in R$ ” или с по-краткия запис “ aRb ”.

Нека за всяко естествено число n , J_n е множеството $\{0, 1, \dots, n-1\}$, а I_n е множеството $\{1, 2, \dots, n\}$.

vspace1cm

Определение 1. Нека R е релация над A . Нека домейните за a , b и c са A .

- R е рефлексивна, ако $\forall a(aRa)$.
- R е ирефлексивна, ако $\forall a(\neg aRa)$.
- R е симетрична, ако $\forall a\forall b(aRb \rightarrow bRa)$.
- R е антисиметрична, ако $\forall a\forall b(aRb \wedge bRa \rightarrow a = b)$.
- R е силно антисиметрична, ако $\forall a\forall b(a \neq b \rightarrow ((aRb \wedge \neg bRa) \vee \neg(aRb \wedge bRa)))$.
- R е транзитивна, ако $\forall a\forall b\forall c(aRb \wedge bRc \rightarrow aRc)$.

Когато се каже, изследвайте релацията R за шестте свойства, се разбира следното: за всяко от шестте изброени горе свойства, да се определи дали R притежава това свойство, или не. □

Дадена крайна релация може да се опише в явен вид по три начина. Може да се изброят в явен вид наредените двойки, които ѝ принадлежат, може да се състави матрицата ѝ (което е същото нещо, написано по-кратко и прегледно), и може да се нарисува графът ѝ.

Задача 1. Нека $A = \{2, 3, 4, 5, 6, 12, 15, 21\}$. Опишете в явен вид релацията R и по трите начина, ако R е дефинирана така: за всеки a и b от A , aRb тогава и само тогава, когато

1. $a = b$
2. $a \neq b$
3. $a + b = 2$
4. $a * b = 2$
5. $\exists k \in \mathbb{N}(a + b = 2k)$
6. a дели b

7. a и b са взаимно прости[†]

Решение: Ще решим 5. Преведено на естествен език, условието казва, че всеки два елемента са в релация тогава и само тогава, когато сумата им е четно (неотрицателно) число.

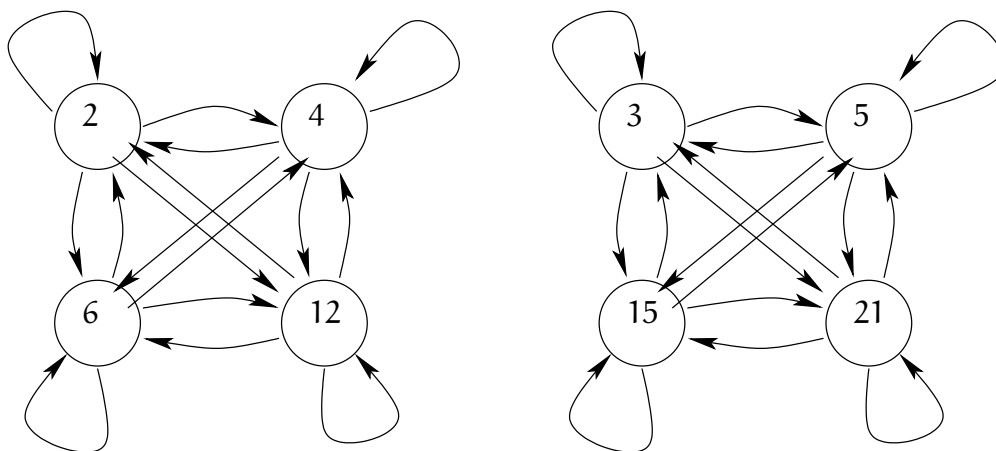
Първи начин

$$R = \{(2, 2), (2, 4), (2, 6), (2, 12), (3, 3), (3, 5), (3, 15), (3, 21), (4, 2), (4, 4), (4, 6), (4, 12), (5, 3), (5, 5), (5, 15), (5, 21), (6, 2), (6, 4), (6, 12), (12, 2), (12, 4), (12, 6), (12, 12), (15, 3), (15, 5), (15, 15), (15, 21), (21, 3), (21, 5), (21, 15), (21, 21)\}$$

Втори начин (нулите не са написани)

	2	3	4	5	6	12	15	21
2	1		1		1	1		
3		1		1			1	1
4	1		1		1	1		
5		1		1			1	1
6	1		1		1	1		
12	1		1		1	1		
15		1		1			1	1
21		1		1			1	1

Трети начин

[†] Две естествени числа m и n , такива че $m \geq 2$ и $n \geq 2$, са *взаимно прости*, ако единственото цяло положително число, което ги дели и двете, е единицата.

Задача 2. За всяка от релациите от предната задача, изследвайте релацията за шестте свойства.

Решение: Ще изследваме 7.

- Релацията не е рефлексивна, понеже всяко от числата е различно от 1 и се дели на себе си.
- Релацията е ирефлексивна – по същата причина, а именно, че никое от числата не е взаимно просто със себе си.
- Релацията е симетрична, тъй като за всяко цяло положително число k , това число или е общ делител на две числа m и n , или не е. Дали казваме “на m и n ” или “на n и m ”, няма значение.

По-формално можем да кажем същото нещо така. Нека $Q(m, n, k)$ е триместен предикат, в който домейните на първата и втората променлива са $\mathbb{N} \setminus \{0, 1\}$, а на третата променлива е $\mathbb{N} \setminus \{0\}$ (тоест $\mathbb{N}^+$). Нека $Q(m, n, k)$ е истина тогава и само тогава, когато k е общ делител на m и n . Нека $P(m, n)$ е предикатът “ m и n са взаимно прости” с домейни $\mathbb{N} \setminus \{0, 1\}$. Предикатът $P(m, n)$ можем да изразим така:

$$P(m, n) : \quad \forall k(Q(m, n, k) \rightarrow k = 1)$$

Тъй като $\forall m \forall n \forall k(Q(m, n, k) \leftrightarrow Q(n, m, k))$, то релацията е симетрична.

- Релацията не е антисиметрична, понеже можем да посочим поне две числа x и y от дадените, такива че xRy и yRx , примерно 2 и 4.
- Релацията не е силно антисиметрична, понеже е симетрична (симетричността и силната антисиметричност са несъвместими).
- Релацията не е транзитивна. Като контрапример: 6 и 5 са взаимно прости, 5 и 21 са взаимно прости, но 6 и 21 не са (имат общ делител 3).

Определение 2. Нека $R \subseteq A \times B$ е двуместна релация. Обратната релация на R е релацията $R^{-1} = \{(a, b) \mid a \in B \wedge b \in A \wedge (b, a) \in R\}$. Релацията-допълнение на R е релацията $\bar{R} = \{(a, b) \mid a \in A \wedge b \in B \wedge (a, b) \notin R\}$. $\square$

Задача 3. Напишете всички елементи на релацията $R \subseteq \mathbb{N} \times \mathbb{N} \times \mathbb{N}$, дефинирана така: $R = \{(a, b, c) \mid 0 < a < b < c < 5\}$.

Задача 4. За всяка от следните дефиниции на релацията $R \subseteq A \times B$, намерете R^{-1} и $\bar{R}$. Символът “ $\mathbb{R}$ ” означава множеството от реалните числа.

1. $A = \mathbb{R}, B = \mathbb{R}, R = \{(a, b) \mid a < b\}$.
2. $A = \mathbb{N}, B = \mathbb{N}, R = \{(a, b) \mid a \text{ дели } b\}$.
3. A е множеството от държавите в Европа. B също е множеството от държавите в Европа. $R = \{(a, b) \mid a \text{ и } b \text{ имат обща граница}\}$.

Задача 5. Нека M е матрицата на някаква релация $R \subseteq A \times A$. Нека A е крайно множество с n елемента. Нека M има точно k единици. Нека M' и M'' са съответно матриците на R^{-1} и $\bar{R}$. Колко единици има в M' ? Колко единици има в M'' ?

Задача 6. Нека $A = \{1, 2, 3, 4\}$ и $B = \{1, 2, 3\}$. Нека $R_1 \subseteq A \times B$ и $R_2 \subseteq A \times B$ са такива, че $R_1 = \{(1, 2), (2, 3), (3, 4)\}$ и $R_2 = \{(1, 2), (1, 2), (2, 1), (2, 2), (2, 3), (3, 1), (3, 2), (3, 3), (3, 4)\}$. Намерете

- а) $R_1 \cup R_2$ б) $R_1 \cap R_2$ в) $R_1 \setminus R_2$ г) $R_2 \setminus R_1$ д) $(R_1 \setminus R_2) \times (A \times B)$

Задача 7. Нека A е множеството от студентите в някакъв университет. Нека B е множеството от книгите в библиотеката на университета. Нека $R \subseteq A \times B$ и $R_2 \subseteq A \times B$ са съответно релациите:

$$R_1 = \{(a, b) \mid \text{студент } a \text{ трябва да прочете книга } b\}$$

$$R_2 = \{(a, b) \mid \text{студент } a \text{ е чел книга } b, \text{ която е трябвало да прочете}\}$$

Опишете следните релации

- а) $R_1 \cup R_2$ б) $R_1 \cap R_2$ в) $R_1 \Delta R_2$ г) $R_1 \setminus R_2$ д) $R_2 \setminus R_1$

Задача 8. Нека $R_> = \{(a, b) \in \mathbb{R}^2 \mid a > b\}$. Нека релациите $R_{\geq}$, $R_{<}$, $R_{\leq}$, $R_{=}$, $R_{\neq}$ са аналогичните релации с очевидния смисъл на индексите. Опишете колкото е възможно по-просто и естествено следните релации:

- а) $R_{>} \cup R_{<}$ б) $R_{>} \cup R_{=}$ в) $R_{\geq} \cap R_{\leq}$ г) $R_{>} \setminus R_{\geq}$ д) $R_{\geq} \setminus R_{>}$
 е) $R_{<} \cup R_{=}$ ж) $R_{>} \Delta R_{<}$ з) $R_{>} \Delta R_{<}$ и) $R_{\geq} \cup R_{\leq}$ й) $R_{<} \cup R_{\neq}$
 к) $R_{<} \cap R_{\neq}$ л) $R_{\leq} \cap R_{\neq}$ м) $R_{\leq} \setminus R_{\neq}$ н) $R_{\neq} \setminus R_{\leq}$ о) $R_{\geq} \Delta R_{\neq}$ п) $R_{<} \Delta R_{=}$

Задача 9. Напишете в явен вид (примерно, наричайки графа на релацията) всички релации над триелементно множество, които са ирефлексивни, антисиметрични и не са транзитивни.

Задача 10. Колко релации $R \subseteq A \times A$, където A е крайно множество с n елемента, са:

1. рефлексивни?
2. ирефлексивни?
3. симетрични?
4. антисиметрични?
5. силно антисиметрични?
6. симетрични и антисиметрични?
7. симетрични и силно антисиметрични?
8. симетрични и рефлексивни?
9. антисиметрични и нито рефлексивни, нито ирефлексивни?
10. антисиметрични и силно антисиметрични?

Задача 11. Колко транзитивни релации има над n елементно множество, ако

1. $n = 1$
2. $n = 2$
3. (*) $n = 3$

Задача 12. Нека A и B са крайни множества. Нека A има точно три елемента. Колко елемента има B , ако е известно, че има точно 4096 релации от вида $R \subseteq A \times B$?

Упътване: $4096 = 2^{12}$.

Задача 13. Следната теорема е невярна. Следователно, в “доказателството” ѝ има грешка/грешки. Открийте каква е грешката/какви са грешките в това “доказателство”.

Теорема 1 (погрешна теорема). Нека R е произволна релация над множество A . Нека R е симетрична и транзитивна. Тогава R е рефлексивна.

Доказателство

Разглеждаме произволен $a \in A$. Нека b е произволен елемент от A , такъв че aRb . Тъй като R е симетрична, заключаваме, че bRa . Тъй като R е транзитивна и вече имаме $aRb \wedge bRa$, заключаваме, че aRa . Докажахме за произволен елемент, че той е в релация със себе си. $\square$

Задача 14. Докажете за произволна релация R , че R е симетрична тогава и само тогава, когато $R = R^{-1}$.

Задача 15. Докажете за произволна релация $R \subseteq A \times A$, че R е антисиметрична тогава и само тогава, когато $R \cap R^{-1} \subseteq \{(a, a) \mid a \in A\}$.

Задача 16. Нека S е множеството от всички релации над I_5 . Нека $R \subseteq S \times S$ е релация, дефинирана така:

$$S = \{(a, b) \mid a \text{ и } b \text{ имат един и същи брой елементи}\}$$

Докажете, че R е релация на еквивалентност. Колко класа на еквивалентност има R ?

Задача 17. Нека $A = \{2^n \mid n \in J_5\}$. Нека $R \subseteq (A \times A) \times (A \times A)$ е релация, дефинирана така:

$$R = \{((a, b), (c, d)) \in (A \times A) \times (A \times A) \mid ac = bd \vee ad = bc\}$$

Колко елемента има R ? Напишете в явен вид R чрез матрицата ѝ. Докажете, че R е релация на еквивалентност. Кои са класовете на еквивалентност на R ?

Задача 18. Нека $A = \{a, b, c, d\}$. Нека $R \subseteq A \times A$ е релацията

$$R = \{(a, a), (a, b), (b, b), (c, d), (d, b), (d, c), (d, d)\}$$

Определете рефлексивното, симетричното и транзитивното затваряне на R .

Задача 19. Нека $A = \{a, b, c, d\}$. Нека $R \subseteq A \times A$ и $R = \{(a, b), (b, a), (c, d)\}$. Определете минималната по брой елементи релация $S \subseteq A \times A$, такава че $R \cup S$ е релация на еквивалентност.

Решение:

$$S = \{(a, a), (b, b), (c, c), (d, d), (d, c)\}.$$

$\square$

Задача 20. Нека $X = \{1, 2, 3, 4\}$. Нека $S \subseteq A \times A$ и $S = \{(2, 2), (2, 3), (1, 4)\}$. Определете минималната по мощност релация $T \subseteq A \times A$, такава че $S \cup T$ е релация на еквивалентност.

Задача 21. Нека R и S са релации над едно и също множество. Докажете или опровергайте, че ако R и S са транзитивни, то $R \Delta S$ е транзитивна.

Решение:

Твърдението не е вярно. Ето контрапример: нека $R = \{(a, b), (b, c), (a, c)\}$ и $S = \{(b, c), (c, d), (b, d)\}$. Очевидно и двете релации са транзитивни. Но $R \Delta S = \{(a, b), (a, c), (b, d), (c, d)\}$ не е транзитивна – за да бъде транзитивна, трябва да съдържа (a, d) . $\square$

Задача 22. Нека Q и T са релации над едно и също множество. Докажете или опровергайте, че ако T е антисиметрична, а Q е силно антисиметрична, то $\overline{T \setminus Q}$ е антисиметрична.

Решение:

Твърдението не е вярно. Ето контрапример: нека $T = \{(a, b)\}$ и $Q = \{(a, b)\}$. Очевидно и двете са антисиметрични. Очевидно Q е силно антисиметрична. Но $T \setminus Q = \emptyset$, следователно $\overline{T \setminus Q} = \{(a, a), (b, b), (a, b), (b, a)\}$, която релация не е антисиметрична, тъй като съдържа (a, b) и (b, a) . $\square$

Определение 3. Релация на частична наредба $R \subseteq A \times A$ е всяка релация, която е рефлексивна, антисиметрична и транзитивна. В контекста на частичните наредби, за всяко $a \in A$ и всяко $b \in A$, a и b са сравними, ако поне едно от aRb и bRa е изпълнено, и са несравними в противен случай. Диаграма на Hasse е начин за графично представяне на крайни частични наредби, при който се рисува част от графа на релацията:

- не се рисуват примките – тъй като релацията е рефлексивна, те се подразбират;
- не се рисуват ребра от вида (a, c) , ако вече (a, b) и (b, c) присъстват – тъй като релацията е транзитивна, те се подразбират;
- елементите се рисуват на ясно обособени нива. Прието е, минималните елементи да са най-долу, техните непосредствени съседи на следващото ниво нагоре и т. н., като максималните елементи са най-горе. Поради това не се слагат посоки на ребрата, тъй като посоките се подразбират; ако започнем с минималните елементи долу и разполагаме другите нагоре, посоките на ребрата са отдолу нагоре.

$\square$

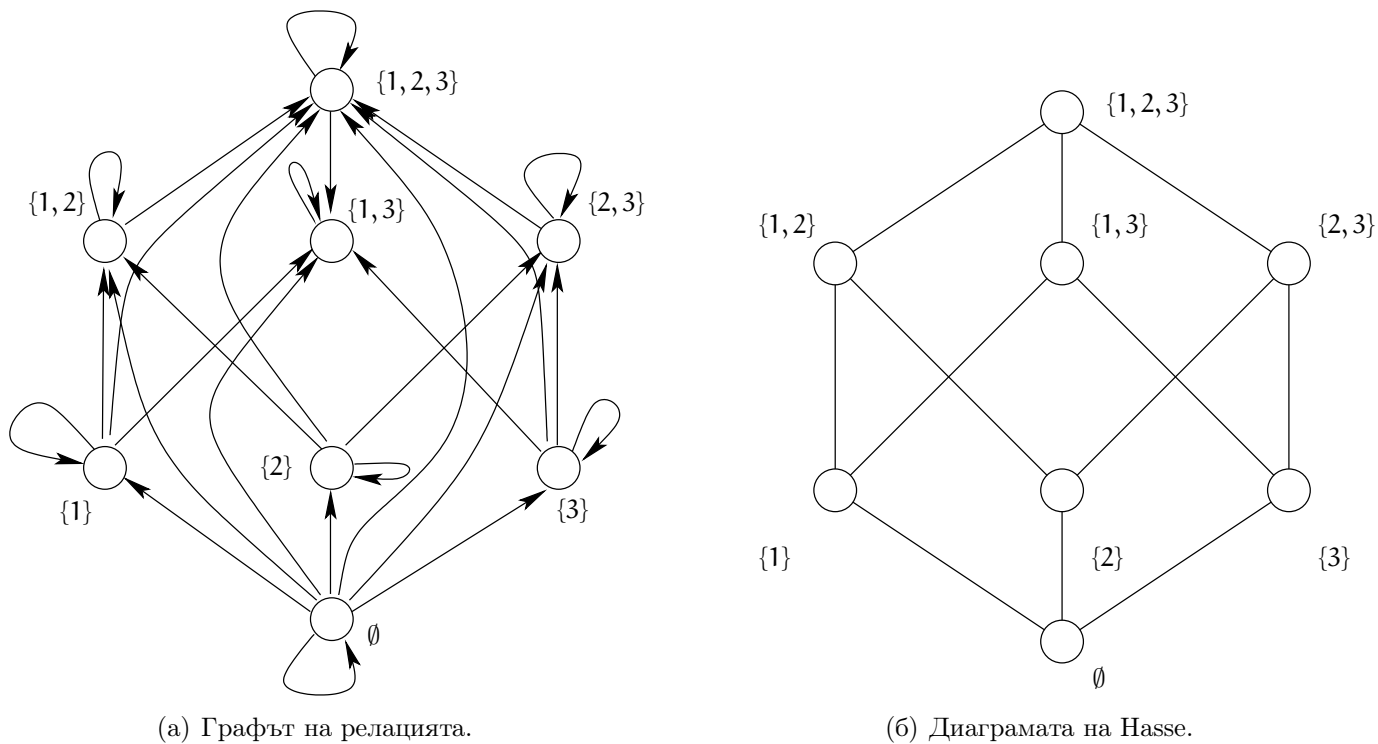
Като пример вижте релацията $R_{\subseteq A}$ с множество $A = \{1, 2, 3\}$, изобразена на Фигура 1 веднъж с граф и веднъж с диаграма на Hasse. Очевидно, диаграмата на Hasse е много по-прегледна, тъй като показва същността на релацията без нищо излишно.

Задача 23. Нека $A = \{a, b, c, d\}$. Определете в явен вид всички релации на частична наредба над A , в които a и b са минимални, а c и d не са сравними.

Решение:

Въпросните релации са 16. За да се убедим в това, да разгледаме матриците им. Всяка от тези матрици има единици по главния диагонал, тъй като релациите са рефлексивни (Фигура 2).

Освен това, има нули в колоните на a и b (с изключение на клетките от главния диагонал), тъй като a и b са минимални (Фигура 3).

Фигура 1: Графът и диаграмата на Хасе на релацията $R_{\subseteq A}$ с множество $A = \{1, 2, 3\}$.

	a	b	c	d
a	1			
b		1		
c			1	
d				1

Фигура 2: Релациите са рефлексивни.

Освен това, има нули в клетките (c, d) и (d, c) , тъй като c и d не са сравними (Фигура 4).

Останалите 4 клетки могат да бъдат запълнени с нули и единици по $2^4 = 16$ различни начина, всеки от които съответства на една от търсените релации:

	a	b	c	d
a	1	0	0	0
b	0	1	0	0
c	0	0	1	0
d	0	0	0	1

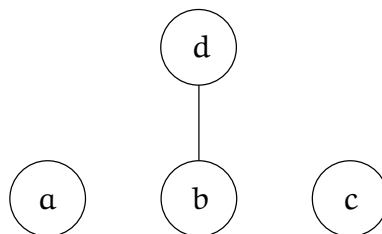
	a	b	c	d
a	1	0		
b	0	1		
c	0	0	1	
d	0	0		1

Фигура 3: **a** и **b** са минимални.

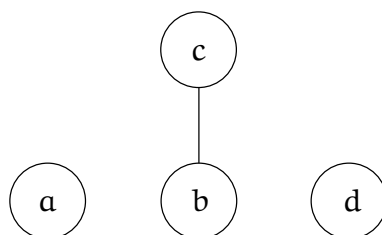
	a	b	c	d
a	1	0		
b	0	1		
c	0	0	1	0
d	0	0	0	1

Фигура 4: **c** и **d** не са сравними.

	a	b	c	d
a	1	0	0	0
b	0	1	0	1
c	0	0	1	0
d	0	0	0	1

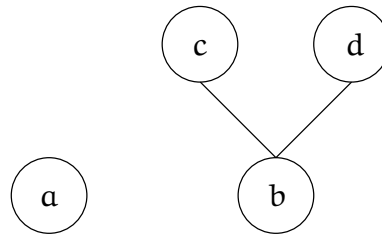

	a	b	c	d
a	1	0	0	0
b	0	1	1	0
c	0	0	1	0
d	0	0	0	1

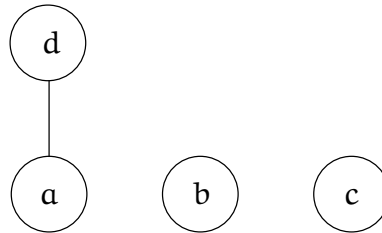

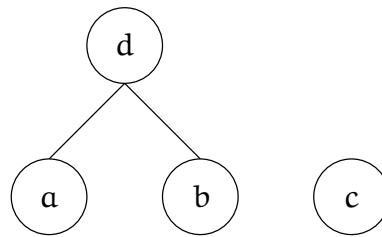
	a	b	c	d
a	1	0	0	0
b	0	1	1	1
c	0	0	1	0
d	0	0	0	1

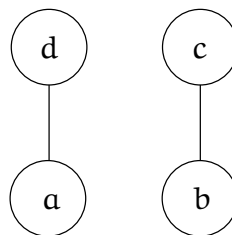
	a	b	c	d
a	1	0	0	1
b	0	1	0	0
c	0	0	1	0
d	0	0	0	1

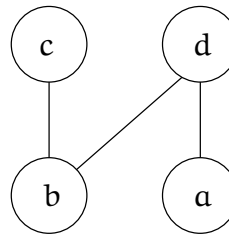
	a	b	c	d
a	1	0	0	1
b	0	1	0	1
c	0	0	1	0
d	0	0	0	1

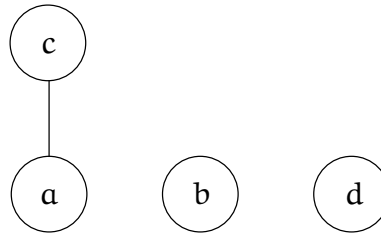
	a	b	c	d
a	1	0	0	1
b	0	1	1	0
c	0	0	1	0
d	0	0	0	1

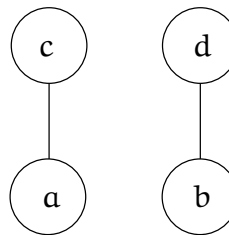
	a	b	c	d
a	1	0	0	1
b	0	1	1	1
c	0	0	1	0
d	0	0	0	1

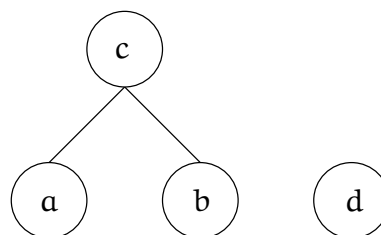
	a	b	c	d
a	1	0	1	0
b	0	1	0	0
c	0	0	1	0
d	0	0	0	1

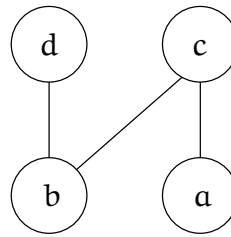
	a	b	c	d
a	1	0	1	0
b	0	1	0	1
c	0	0	1	0
d	0	0	0	1

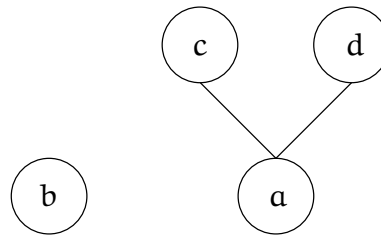
	a	b	c	d
a	1	0	1	0
b	0	1	1	0
c	0	0	1	0
d	0	0	0	1

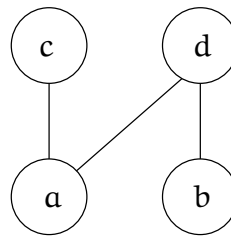
	a	b	c	d
a	1	0	1	0
b	0	1	1	1
c	0	0	1	0
d	0	0	0	1

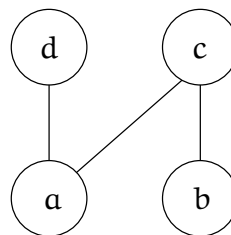
	a	b	c	d
a	1	0	1	1
b	0	1	0	0
c	0	0	1	0
d	0	0	0	1

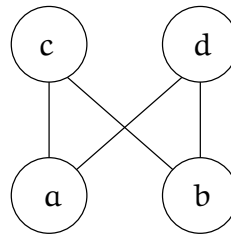
	a	b	c	d
a	1	0	1	1
b	0	1	0	1
c	0	0	1	0
d	0	0	0	1

	a	b	c	d
a	1	0	1	1
b	0	1	1	0
c	0	0	1	0
d	0	0	0	1

	a	b	c	d
a	1	0	1	1
b	0	1	1	1
c	0	0	1	0
d	0	0	0	1

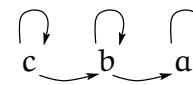
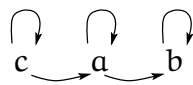
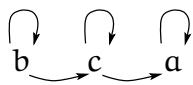
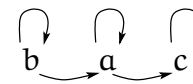
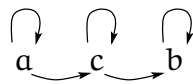
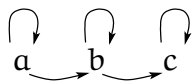

□

Задача 24. Нека $S = \{a, b, c\}$. Напишете в явен вид всички релации $R \subseteq S \times S$, които са рефлексивни и антисиметрични и не са транзитивни. Приемат се само отговори, в които релациите са описани чрез булеви матрици.

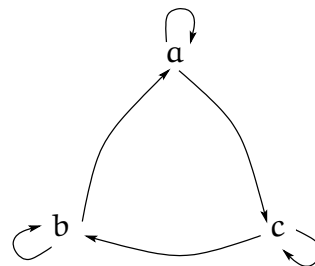
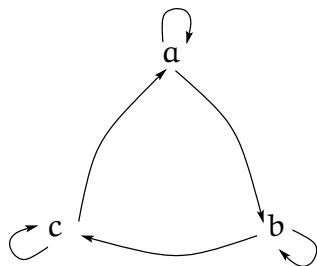
Решение:

Първо съобразяваме, че следните шест релации, описани чрез графи, са рефлексивни и антисиметрични, но не са транзитивни:

Че не са транзитивни, следва директно от дефиницията на транзитивност. Примерно, в първата посочена релация би трябвало да има и стрелка от a до c , за да е тя транзитивна.

Това обаче не са всички нетранзитивни, рефлексивни и антисиметрични, релации. Има още две:

Примерно, в първата от тях, щом a е в релация с b и b е в релация с c , би трябвало a да е в релация с c ; също така би трябвало b да е в релация с a и c да е в релация с b .

Същите осем релации, написани с матрици (в същия ред, в който вече ги написахме с графи), са:

	a	b	c
a	1	1	
b		1	1
c			1

	a	b	c
a	1		1
b		1	
c		1	1

	a	b	c
a	1		1
b	1	1	
c			1

	a	b	c
a	1		
b		1	1
c	1		1

	a	b	c
a	1	1	
b		1	
c	1		1

	a	b	c
a	1		
b	1	1	
c		1	1

	a	b	c
a	1	1	
b		1	1
c	1		1

	a	b	c
a	1		1
b	1	1	
c		1	1

□

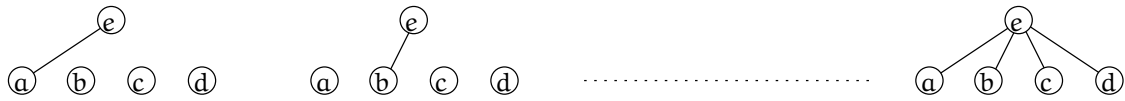
Задача 25. Дадено е множество $A = \{a, b, c, d, e\}$. Напишете в явен вид всички релации на частична наредба над A , в които елементите a , b и c са минимални. Релациите може да пишете като множества от наредени двойки или чрез диаграми (графи) или чрез диаграми на Hasse.

Решение: Ще използваме диаграми на Hasse.

А. Има точно една релация, в която и петте елемента са миминални:

Б. Има точно петнадесет релации, в които точно **e** не е миминален:

Аналогично, има точно петнадесет релации, в които точно **d** не е миминален. Общо има точно тридесет релации, в които точно четири елемента са миминални, като **a**, **b** и **c** са измежду миминалните.

В. Да разгледаме релациите, в които точно **a**, **b** и **c** са миминални. Те се разбиват на тези, в които **d** и **e** не са сравними, и на тези, в които **d** и **e** са сравними.

В.1 Има точно $7 \times 7 = 49$ релации, в които точно **a**, **b** и **c** са миминални, а **e** и **d** са несравними. Причината е, че ако игнорираме **d**, има точно 7 релации, в които точно **a**, **b** и **c** са миминални:

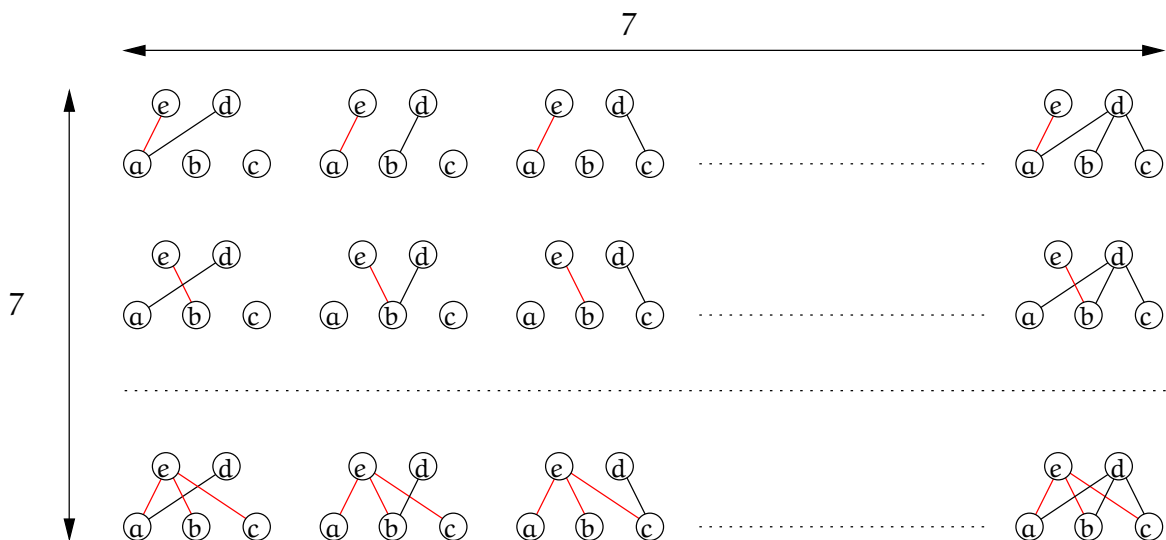

Да наречем множеството от тези релации, R_1 . Аналогично, ако игнорираме **e**, има точно 7 релации, в които точно **a**, **b** и **c** са миминални.

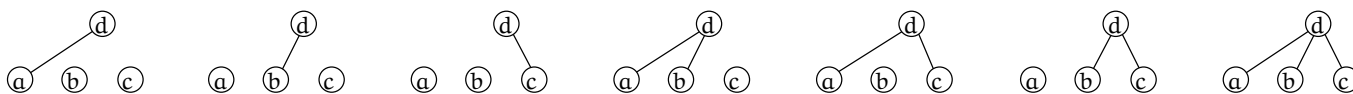

Да наречем множеството от тях, R_2 .

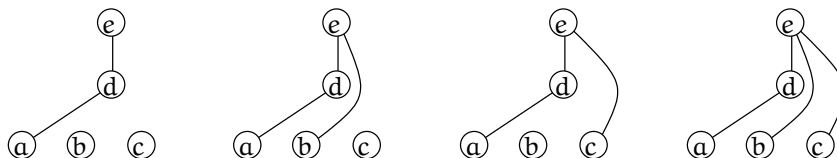
Всяка от релациите, в които точно **a**, **b** и **c** са миминални, а **e** и **d** са несравними, се получава чрез комбинирането на една релация от R_1 и една релация от R_2 , като при комбинирането общите елементи (които са **a**, **b** и **c**) се идентифицират. Очевидно става дума за $7 \times 7 = 49$ релации:

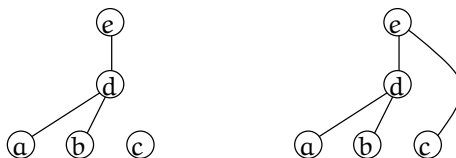
В.2 Сега да разгледаме релациите, в които точно **a**, **b** и **c** са минимални, а **d** и **e** са сравними. Първо ще разгледаме тези, в които **d** предхожда **e**. Те са **19** на брой, което получаваме със следните разсъждения. Има седем възможности за това, кои измежду **a**, **b** и **c** да предхождат **d** (**e** не е показан):

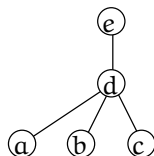
Елементът **e** може да бъде добавен по **4** начина към всяка от първите три възможности, примерно

Към всяка от вторите три възможности елементът **e** може да бъде добавен по два начина, примерно:

Към последната, седмата възможност, **e** може да бъде добавен по точно един начин:

И така, релациите, в които точно **a**, **b** и **c** са минимални, **d** и **e** са сравними и **d** предхожда **e**, са

$$4 \times 3 + 2 \times 3 + 1 \times 1 = 19$$

Очевидно тези релации, в които точно **a**, **b** и **c** са минимални, **d** и **e** са сравними и **e** предхожда **d**, са също **19**. Общият брой на релациите в **В.2** е $19 + 19 = 38$. И общият брой на релациите в **В** е $49 + 38 = 87$.

Решението на задачата се получава чрез сумиране на подрешенията в **A**, **B** и **B**, а именно

$$1 + 30 + 87 = 118$$

Това е броят на релациите, в които **a**, **b** и **c** са минимални.

Зад. 5 Дадено е крайно непразно множество **A** и релация $R \subseteq 2^A \times 2^A$, дефинирана така:

$$\forall (X, Y) \in 2^A \times 2^A : (X, Y) \in R \text{ тогава и само тогава, когато } |X| \leq |Y|.$$

Изследвайте R за шестте свойства на релации над Декартов квадрат. Това означава, за всяко от шестте свойства (стр. 12 в учебника), определете дали R притежава свойството, или не. И в двата случая обоснове добре отговорите си.

Решение: R е рефлексивна, понеже всяко подмножество на A има същата мощност като себе си, така че $|A| \leq |A|$ за всяко множество A . R не е иррефлексивна по същата причина. R не е симетрична, понеже ако две множества A и B е вярно, че $|A| \leq |B|$, от това не следва непременно, че $|B| \leq |A|$. R не е слабо антисиметрична, защото има двойки различни подмножества на A с една и съща мощност. R не е силно антисиметрична по същата причина. R е транзитивна, защото ако едно множество има мощност не по-голяма от мощността на друго множество, а другото, не по-голяма мощност от мощността на трето множество, то първото има не по-голяма мощност от мощността на третото.

Зад. 6 Дадени са две релации на еквивалентност $R_1 \subseteq A \times A$ и $R_2 \subseteq A \times A$ над крайно множество A . За всяка от следните три релации:

а) $R_1 \cap R_2$,

б) $R_1 \cup R_2$,

в) $R_1 \Delta R_2$

определете дали тя е релация на еквивалентност. Обоснове добре отговорите си.

Решение: $R_1 \cap R_2$ е релация на еквивалентност, което сега ще докажем.

- Щом R_1 и R_2 са рефлексивни, всяка от тях съдържа наредените двойки (a, a) , по всички елементи $a \in A$. Тогава сечението им също съдържа всички тези двойки, тоест $\forall a \in A : (a, a) \in R_1 \cap R_2$. Следователно, сечението е рефлексивна релация.
- Да разгледаме произволни $a, b \in A$, такива че $a \neq b$. Тъй като R_1 е симетрична, точно едно от следните две е изпълнено:

Случай 1 $(a, b) \in R_1 \wedge (b, a) \in R_1$.

Случай 2 $(a, b) \notin R_1 \wedge (b, a) \notin R_1$.

Тъй като R_1 е симетрична, точно едно от следните две е изпълнено:

Случай 3 $(a, b) \in R_2 \wedge (b, a) \in R_2$.

Случай 4 $(a, b) \notin R_2 \wedge (b, a) \notin R_2$.

Ако **Случай 1** и **Случай 3** са истина, то $(a, b) \in R_1 \cap R_2 \wedge (b, a) \in R_1 \cap R_2$. Ако **Случай 1** и **Случай 4** са истина, то $(a, b) \notin R_1 \cap R_2 \wedge (b, a) \notin R_1 \cap R_2$. Ако **Случай 2** и **Случай 3** са истина, то $(a, b) \notin R_1 \cap R_2 \wedge (b, a) \notin R_1 \cap R_2$. Ако **Случай 2** и **Случай 4** са истина, то $(a, b) \notin R_1 \cap R_2 \wedge (b, a) \notin R_1 \cap R_2$. Тъй като тези комбинации от случаи са изчерпателни, то или и двете наредени двойки (a, b) и (b, a) са в сечението, или и двете не са. Следователно, сечението е симетрична релация.

- Да разгледаме произволни три елемента $a, b, c \in A$. Тъй като R_1 е транзитивна, то

$$(a, b) \in R_1 \wedge (b, c) \in R_1 \rightarrow (a, c) \in R_1 \quad (1)$$

Аналогично,

$$(a, b) \in R_2 \wedge (b, c) \in R_2 \rightarrow (a, c) \in R_2 \quad (2)$$

Нека $p_1, q_1, r_1, p_2, q_2, r_2$ са съжденията

- $p_1: (a, b) \in R_1,$
- $q_1: (b, c) \in R_1,$
- $r_1: (a, c) \in R_1,$
- $p_2: (a, b) \in R_2,$
- $q_2: (b, c) \in R_2,$
- $r_2: (a, c) \in R_2.$

Ако преведем (1) и (2) на езика на съждителната логика, (1) е

$$p_1 \wedge q_1 \rightarrow r_1 \quad (3)$$

а (2) е

$$p_2 \wedge q_2 \rightarrow r_2 \quad (4)$$

И двете са изпълнени, следователно в сила е тяхната конюнкция. Това, което искаме да докажем за $R_1 \cap R_2$, е а именно, че е транзитивна, на езика на съждителната логика е

$$(p_1 \wedge p_2) \wedge (q_1 \wedge q_2) \rightarrow (r_1 \wedge r_2) \quad (5)$$

Ще докажем, че импликацията

$$((p_1 \wedge q_1 \rightarrow r_1) \wedge (p_2 \wedge q_2 \rightarrow r_2)) \rightarrow ((p_1 \wedge p_2) \wedge (q_1 \wedge q_2) \rightarrow (r_1 \wedge r_2)) \quad (6)$$

е тавтология. Понеже броят на съжденията е 6, доказателство с таблица не е практично. Можем да разсъждаваме така: какво трябва да е изпълнено за съжденията в импликацията в (6), така че импликацията да е лъжа? Знаем, че импликация е лъжа тогава и само тогава, когато antecedентът е истина, а консеквентът е лъжа. Да видим кога консеквентът е лъжа. Прилагаме свойствата на импликацията (понеже самият консеквент е импликация) и законите на Де Морган към консеквента на (6) и получаваме, че е еквивалентен на

$$\neg p_1 \vee \neg p_2 \vee \neg q_1 \vee \neg q_2 \vee (r_1 \wedge r_2)$$

За да бъде лъжа, трябва p_1, p_2, q_1, q_2 да са истина, а поне едно от r_1 и r_2 е лъжа. Ако заместим съжденията в antecedента на (6) с тези логически стойности, ще получим, че

$$p_1 \wedge q_1 \rightarrow r_1 \text{ или } p_2 \wedge q_2 \rightarrow r_2 \text{ е лъжа}$$

Но тогава и antecedентът е лъжа. Доказахме, че при единствената възможна стойност на съжденията, такава че консеквентът е лъжа, antecedентът също е лъжа. Следователно, при тези стойности на участващите прости съждения, цялата импликация в (6) е истина. Доказахме, че импликацията в (6) е истина за всички възможности за истина/лъжа на участващите прости съждения. Тоест, тя е тавтология.

Следователно, $R_1 \cap R_2$ е транзитивна.

$R_1 \cup R_2$ не е релация на еквивалентност. За да докажем това, достатъчно е да покажем две конкретни релации на еквивалентност R_1 и R_2 , такива че обединението им не е релация на еквивалентност. Забележете разликата с предното доказателство: по отношение на него *не* е достатъчно да покажем, че за две конкретни релации на еквивалентност, тяхното сечение също е релация на еквивалентност! Причината е, че всъщност в тази задача доказваме твърдения от вида

за всяка релация на еквивалентност R_1 , за всяка релация на еквивалентност R_2 , в сила е ...

Доказателството, че твърдението е вярно, не може да стане чрез разглеждане на конкретни релации, защото релациите на еквивалентност са безброй и няма как да проверим верността на твърдението с разглеждане на конкретни релации. Обаче доказателството, че твърдението не е вярно, може да стане чрез разглеждане на само две конкретни релации, за които твърдението е лъжа. Такава двойка релации се нарича *контрапример*. За да се убедим, че един контрапример е достатъчен, може да образуваме отрицанието на посоченото твърдение и да съобразим, че тогава двата универсални квантора стават екзистенциални.

И така, контрапример е $A = \{a, b, c, d\}$,

$$R_1 = \{(a, a), (b, b), (c, c), (a, b), (a, c), (b, a), (b, c), (c, a), (c, b)\}$$

и

$$R_2 = \{(a, a), (b, b), (d, d), (a, b), (a, d), (b, a), (b, d), (d, a), (d, b)\}$$

Лесно се вижда, че обединението им не е релация на еквивалентност, защото не е транзитивна: тя съдържа (c, a) и (a, d) , но не съдържа (c, d) .

$R_1 \Delta R_2$ също не е релация на еквивалентност. Контрапример е $A = \{a\}$ и $R_1 = \{(a, a)\}$, $R_2 = \{(a, a)\}$. Очевидно $R_1 \Delta R_2 = \emptyset$ не е рефлексивна.

Задача 26 използва понятието “частична функция”. За да бъде разбрана тази задача, трябва първо да е усвоен материалът, касаещ функции, който в конспекта е след материала за релации.

Задача 26. Нека $A = \{a, b\}$. Нека $X = \{z \mid z \text{ е частична функция с домейн } A \text{ и кодомейн } A\}$.

а) Напишете X в явен вид. Можете да използвате каквато искате нотация, стига тя да е абсолютно ясна и недвусмислена. Дайте имена на елементите на X .

б) Нека $R \subseteq X \times X$ се дефинира така:

$$\forall (p, q) \in X \times X ((p, q) \in R \leftrightarrow \forall u \in A \forall v \in A (p(u) = v \rightarrow q(u) = v))$$

Докажете, че R е релация на частична наредба.

в) Нарисувайте диаграмата на X по отношение на R , използвайки имената, които дадохте в а).

Решение: Първо да видим колко са въпросните частични функции – не е задължително, но помага да знаем колко обекта трябва да построим. От основните принципи на комбинаториката лесно следва, че броят на частичните функции от краен домейн с мощност n в краен кодомейн с мощност n е $(n + 1)^n$. За да съобразим защо е така, достатъчно е да съобразим, че

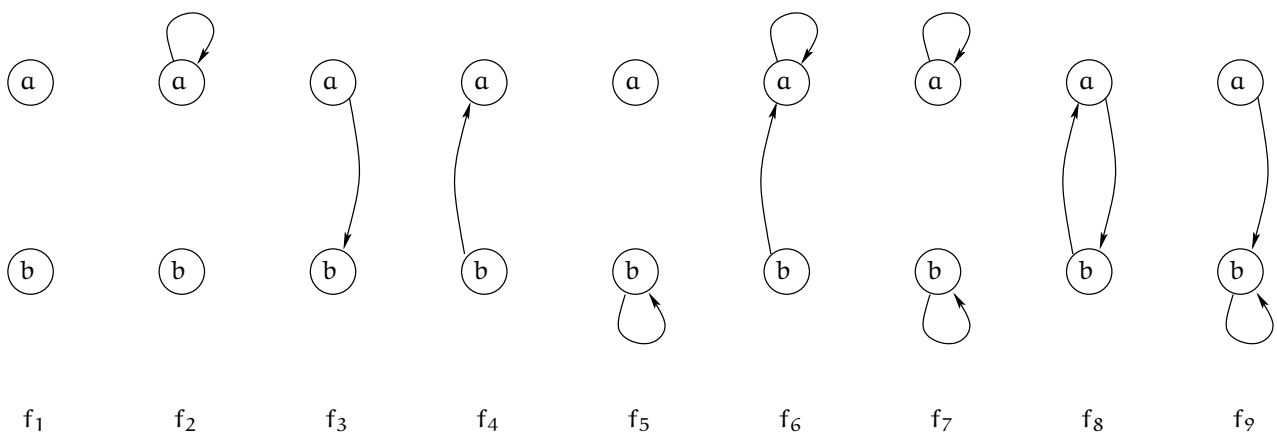
- броят на тоталните функции от краен домейн с мощност p в краен кодомейн с мощност q е q^p , и
- съществува биекция между множеството от тоталните функции от краен домейн с мощност p в краен кодомейн с мощност $q + 1$, от една страна, и множеството от частичните функции от краен домейн с мощност p в краен кодомейн с мощност q , от друга страна.

Следователно, в нашия случай частичните функции са $(2 + 1)^2 = 9$ на брой. А именно,

$$\begin{aligned} f_1 &= \emptyset & f_2 &= \{(a, a)\} & f_3 &= \{(a, b)\} & f_4 &= \{(b, a)\} & f_5 &= \{(b, b)\} \\ f_6 &= \{(a, a), (b, a)\} & f_7 &= \{(a, a), (b, b)\} & f_8 &= \{(a, b), (b, a)\} & f_9 &= \{(a, b), (b, b)\} \end{aligned}$$

Това е най-формалното описание на деветте частични функции – всяка от тях, съгласно дефиницията, е множество от наредени двойки. Функциите $f_6, \dots, f_9$ са тоталните функции.

Има и по-прости и нагледни описания. Тъй като домейнът съвпада с кодомейна, можем да мислим за тези частични функции като за релации и да рисуваме диаграмите им (ориентирани графи с възможни примки):

Ще покажем, че релацията R е рефлексивна. Действително, за всяка f_i , $1 \leq i \leq 9$ е вярно, че $f_i R f_i$, защото $\forall u, v \in A$ тривиално имаме $f_i(u) = v \rightarrow f_i(u) = v$.

Ще покажем, че релацията R е транзитивна, тоест, че за всеки f_i, f_j, f_k , $1 \leq i, j, k \leq 9$ е вярно, че $f_i R f_j \wedge f_j R f_k \rightarrow f_i R f_k$. Да разгледаме произволни три, не непременно различни, $f, g, h \in \{f_1, \dots, f_9\}$. Нека е вярно, че

$$\forall u, v \in A : f(u) = v \rightarrow g(u) = v \quad (7)$$

$$\forall u, v \in A : g(u) = v \rightarrow h(u) = v \quad (8)$$

Искаме да покажем, че $f(u) = v \rightarrow h(u) = v$ за произволни $u, v \in A$. Да разгледаме произволни $x, y \in A$. Да допуснем, че $f(x) = y$. Тогава съгласно (7) и (8) следва, че $h(x) = y$. Сега да допуснем, че $f(x) \neq y$, тоест или $f(x)$ е дефинирана и не е y , или $f(x)$ изобщо не е дефинирана. Но щом $f(x) = y$ е лъжа, то импликацията

$$f(x) = y \rightarrow h(x) = y$$

е **истина**, тъй като лъжата влече логически всяко съждение.

Ще покажем, че релацията R е антисиметрична. Нека за произволни две частични функции f и g е вярно, че

$$\forall u, v \in A : f(u) = v \rightarrow g(u) = v$$

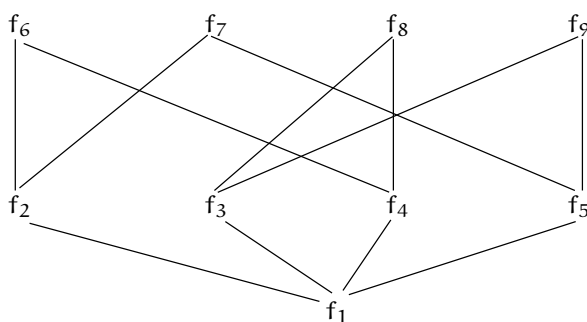
$$\forall u, v \in A : g(u) = v \rightarrow f(u) = v$$

Но това е същото като

$$\forall u, v \in A : f(u) = v \leftrightarrow g(u) = v$$

Следователно, функциите съвпадат, тоест $f = g$.

Доказахме, че R е релация на частична наредба. Диаграмата на Хасе изглежда така:

□

Определение 4, Задача 27, Задача 28 и Задача 29 са материал **извън** материала за курса и са предназначени за студенти със специален интерес към дискретната математика.

Определение 4 (композиция на релация със себе си). Нека R е релация над множество A . Релацията $R \circ R$ дефинираме така:

$$R \circ R = \{(a, b) \mid \exists c \in A (aRc \wedge cRb)\}$$

Степените на релацията R дефинираме така:

$$R^1 = R$$

$$\forall n \in \mathbb{N}^+ : R^{n+1} = R^n \circ R$$

Релациите $R^1 = R, R^2, R^3$ и т. н. се наричат степените на R .

Задача 27. Нека $R \subseteq I_4 \times I_4$ е дефинирана така: $R = \{(1, 1), (2, 1), (3, 2), (4, 3)\}$. Намерете R^n за $n \in \mathbb{N}^+$.

Решение: Лесно се съобразява, че

$$R = \{(1, 1), (2, 1), (3, 2), (4, 3)\}$$

$$R^2 = \{(1, 1), (2, 1), (3, 1), (4, 2)\}$$

$$R^3 = \{(1, 1), (2, 1), (3, 1), (4, 1)\}$$

$$R^4 = \{(1, 1), (2, 1), (3, 1), (4, 1)\}$$

Тъй като $R^4 = R^3$, очевидно че $R^5 = R^4, R^6 = R^5$, и т. н. Следователно,

$$\forall n \in \mathbb{N} (n > 4 \rightarrow R^n = \{(1, 1), (2, 1), (3, 1), (4, 1)\})$$

Накратко, решението е:

$$R^i = \begin{cases} \{(1, 1), (2, 1), (3, 2), (4, 3)\}, & \text{ако } i = 1 \\ \{(1, 1), (2, 1), (3, 1), (4, 2)\}, & \text{ако } i = 2 \\ \{(1, 1), (2, 1), (3, 1), (4, 1)\}, & \text{ако } i \geq 3 \end{cases}$$

□

Задача 28. Докажете, че за всяка релация $A \subseteq A \times A$, R е транзитивна тогава и само тогава, когато $\forall n \in \mathbb{N}^+ (R^n \subseteq R)$.

Решение, част I: Нека R е транзитивна.

Ще докажем по индукция, че $\forall n \in \mathbb{N}^+ (R^n \subseteq R)$. Базата е за $n = 1$: очевидно, $R^1 \subseteq R$. Да допуснем, че $R^n \subseteq R$. Ще докажем, че $R^{n+1} \subseteq R$. Да разгледаме произволен елемент $(a, b) \in R^{n+1}$. Съгласно Определение 4, $\exists x \in A ((a, x) \in R^n \wedge (x, b) \in R)$. От индуктивната хипотеза знаем, че $R^n \subseteq R$. Следователно, $(a, x) \in R$. Щом $(a, x) \in R$ и $(x, b) \in R$, то $(a, b) \in R$, тъй като R е транзитивна. Доказахме, че щом даден елемент е в R^{n+1} , то той е и в R .

Решение, част II: Нека $\forall n \in \mathbb{N}^+ (R^n \subseteq R)$.

Ще докажем, че R е транзитивна. Тъй като $\forall n \in \mathbb{N}^+ (R^n \subseteq R)$, в частност $R^2 \subseteq R$. Да разгледаме произволни елементи от A , да ги наречем a, b и c . Нека $(a, b) \in R$ и $(b, c) \in R$. Съгласно Определение 4, изпълнено е $(a, c) \in R^2$. Но $R^2 \subseteq R$. Следователно, $(a, c) \in R$. □

Задача 29. Докажете, че за всяка релация $A \subseteq A \times A$, ако R е рефлексивна и транзитивна, то $\forall n \in \mathbb{N}^+ (R^n = R)$.